

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-119>

**THE ROLE OF LANGUAGE IN THE FORMATION
OF CULTURAL IDENTITIES**

**РОЛЬ МОВИ У ФОРМУВАННІ
КУЛЬТУРНИХ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ**

Pitovka V. V.

*Graduate student at the Department
of Applied Linguistics
Uzhgorod National University,
Uzhhorod, Ukraine*

Пітьовка В. В.

*аспірант кафедри прикладної
лінгвістики
Ужгородський національний
університет
м. Ужгород, Україна*

Stoika O. Ya.

*Doctor of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Professor at the Department
of Applied Linguistics
Uzhhorod National University,
Uzhhorod, Ukraine*

Стойка О. Я.

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри прикладної
лінгвістики
Ужгородський національний
університет»
м. Ужгород, Україна*

Мова є фундаментально важливим інструментом для особистої рефлексії і функціонує як засіб комунікації. Звичайно, мова, як і життя, історія, право, еволюція та галактика, може бути предметом філософської та наукової критики. Важливим є той факт, що життя в людському суспільстві – це життя з мовою, і люди використовують мову, щоб обмінюватися інформацією один з одним. Тому розуміння мови є необхідним для розуміння людського суспільства. І це важливий інструмент для розбудови та відновлення нації.

Мова є атрибутом суспільного буття і необхідною умовою формування думки культурної ідентичності. Поняття ідентичності, введене в наукове використання З. Фройдом на початку 20 століття, незабаром стало використовуватися і в інших галузях гуманітарного знання [1].

Ідентичність людини в суспільстві, самоідентичність, чинники і маркери ідентичності та її розмаїття сьогодні широко обговорюються у філософії (М. Козловець, М. Степико, Н. Яковенко, В. Малахов, Л. Євсєєва), культурології (Т. Воропаєва, Т. Вендіна, С. Кеслінг, К. Бейкер, Е. Сміт, Т. Потапчук, Р. Борисов, Х. Мамутова, О. Кострова,

Н. Герман, Н. Мадей), соціології (С. Макеєв, Є. Біленький, Е. Бабосов, К. Коупланд, П. Бурк, А. Михалевич, Г. Буравкіна, А. Динько, А. Санніков), психології (Л. Шнейдер, В. Бродовська, К. Врян, Ч. Рідлі, Е. Кейс, Е. Еріксон), соціолінгвістиці (Н. Мечковская, Н. Вахтін, Е. Головко, Я. Радевич-Винницький, О. Траченко, Р. Ванн, К. Річардсон, Т. Омонії, А. Табурет-Келлер, Р. Месріє) та інших науках.

Мова – традиційний інгредієнт у процесі становлення національної ідентичності з, щонайменше, п'яти причин: «1) групі людей, що займає певну територію, властива одна манера спілкування, яка вирізняє їх з-поміж інших груп; 2) ідеологія національної єдності постає крізь глибоку культурну єдність, яка у свій час є продуктом колективної мови; 3) мова є провідним засобом, за допомогою якого сконструйовані тексти національної ідентичності; 4) центральну роль в освіченості нації займає «правильна» мова; 5) мова може виникати як очевидний тест для визначення, чи належать конкретні особи до нації, чи ні» [1].

Мовну ідентичність дослідники почали виокремлювати нещодавно. Питання мовної ідентичності найбільш гостро постає під час вибору потрібної «мови білінгвом у певний момент. Людина використовує ту чи іншу мову, аби підкреслити слухну на той час самоідентифікацію або використати обидва коди одночасно, аби підкреслити обидві самоідентифікації» [1]. У схожий спосіб людина здатна підкреслювати та демонструвати деякі свої ідентичності в певні моменти. Мовна ідентичність людини формується з дитинства, проте вона безперервно змінюється в кожній ситуації та комунікативному акті протягом життя залежно від наміру мовця. Вибір мови білінгвом нагадує вибір субваріанту мови людини як представника певної статі, члена сім'ї, суспільства, працівника певної галузі тощо.

Ми використовуємо мову щодня. Вона, безумовно, існує в людському суспільстві та є його похідною. Мова дозволяє кожному формулювати і висловлювати думки, виражати почуття і відчуття, пізнавати світ. Проте, мова це не лише спосіб спілкування та спосіб вираження змісту культурних смислів, але й засіб виформування та оформлення думки, вираження і передавання думок, почуттів, волевиявлень, осмислення реальності.

Дослідник української ідентичності, М. Скринник визначає мову «одним з визначальних культурних чинників, що притаманний етнічній концепції нації і кожному етносу зокрема. Користуючись рідною мовою, середньостатистичний індивід і не підозрює, що в ній закодовані на рівні колективного несвідомого особливості його ставлення до інших та дійсності. «Сформований історично в народних звичаях та

культурній традиції інваріант стосунків і життєбачення успадковується кожним індивідом як ієрархізована система цінностей, смисло-образів та символів культури та виявляється на свідомому, досвідомому та несвідомому рівнях. Репрезентантом ціннісно-сислової системи нації є її культура, виражена способом буття, який стверджується національними ідеалами, традиціями, а головне мовою» [3].

І. Франко, стверджував, що формування і здійснення суспільного ідеалу українського народу неможливе без швидкого розвитку культурного життя України, без власних шкіл, без письменства, освіти й науки. Особливу увагу в цій справі він приділяв розвитку, «плеканню» національної української мови, «без якої виховання народу не може зробити бажаного поступу...» [2].

В українському інформаційному просторі нам ще часто закидають, що мова другорядне питання, але ж мова є маркером ідентичності, носієм символів, засобом та способом передачі культурного генетичного коду. Марія Гончарова зазначає, що «ідентичність як осмислена саморепрезентація є, в певному сенсі, також і мовним явищем. Мова не просто оформляє ідентичність, але виступає водночас і засобом, і середовищем її формування» [1]. З одного боку, використання мови як культурного значення або маркера є результатом ідентифікації; з іншого боку, мова є необхідною умовою для того, щоб люди ідентифікували себе в певній культурі. Як інструмент і форма культури, мова не лише формує світогляд і світовідчуття, а й дає змогу людині розпізнати систему норм, цінностей, традицій і звичаїв свого народу.

Таким чином, аналіз досліджень, проведених у різних наукових галузях гуманітарного знання, показує, що існує різне розуміння ролі мови в конструюванні ідентичності. У багатьох випадках мові відводиться другорядна функція – виступати маркером певного типу ідентичності, і в цьому випадку мова ототожнюється з біологічними, соціальними та іншими характеристиками людини. Однак дослідники ідентичності починають визнавати, що ідентичність неможлива поза мовою. Це, насамперед, стосується соціальної ідентичності людини, яка відображає її приналежність до соціальної групи через мову ідентичності, яка є специфічною для цієї групи. Крім того, вважається, що сама ідентичність це серія мовленнєвих актів, якими обмінюються індивіди в певних ситуаціях.

Мова є одним із видів ідентичності: культурної, релігійної, національної, етнічної, соціально-класової, професійної, особистісної, гендерної та сімейної. Таким чином: 1) мова опосередковує відносини

між спільнотою або собою та іншими через номінацію та розкриття ознак, характерних для певних видів ідентичності (наприклад, соціокультурної, релігійної, сімейної, професійної тощо); 2) мова забезпечує формування ідентичності через ідентифікацію зі зразком виконання певної ролі (наприклад, соціальної, трудової, сімейної); 3) мова забезпечує формування більшості видів ідентичності через використання особливих мовленнєвих актів, специфічних для кожного виду ідентичності; 4) мова є інструментом конструювання ідентичності; 4) мова визначає базові конструкти влади/підпорядкування для багатьох типів ідентичності (гендерної, професійної, сімейної тощо).

Протягом століть українська мова виробила власний символічний код. Його семантична сфера включає символи, які впливають на внутрішній світ людини. Мовні символи є своєрідним ретранслятором, що передає історично значущі смисли, архетипні образи та культурні універсалії, і є важливим елементом національно-культурної самоідентифікації, оскільки кодують пам'ять і культурний досвід людей. Варто зазначити, що українська мова відіграла особливу роль в історії українського народу, особливо велика увага приділяється в даний тяжкий період для України.

Література:

1. Гончарова М. Роль мови у формуванні різновидів ідентичностей. *Мова і суспільство. Львівський національний університет імені Івана Франка*. Львів. 2015. вип. 6. с. 60-69.
2. Поліщук Р. Мова як чинник збереження національно-культурної ідентичності. *Молодий вчений*, 2018. №11 (63), с. 740-744. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/3571>
3. Скринник М. Базова ідентичність і питання сталості персональної ідентичності. *Науковий Вісник Чернівецького університету*. Філософія. 2011. вип. 541-542. с. 13-17